

Orbán-Schwarzkopf Balázs

Az Onódy-ügy különös mellékszereplője: Szóbel Ármin története

Bevezetés

A korai Kádár-korszak meghatározó politikai skandalumát jelentette az 1964 végén kipattant ún. Onódy-ügy, amely eredendően gazdasági visszaélésnek indult, ám szövevényes, a pártvezetésen belüli erőviszonyokat is felforgató történetté vált. Az eseményekről több feldolgozás is napvilágot látott.¹ Most egy olyan mellékszálát szeretnénk bemutatni, amelyről eddig nem esett szó.

Egy néhány héttel Onódy Lajos, az Éttermi és Büfé Vállalat vezetőjének letartóztatását követően kelt hálózati jelentésben a következőket tudhatjuk meg egy évvel korábban bekövetkezett légi katasztrófa kapcsán. A Malév menetrendszerű járata 1962. november 23-án zuhant le Párizs mellett, s ehhez kapcsolódott a „Tölgyfai János” fedőnevet viselő ügynök beszámolója: *„A legfelsőbb vezetők hallgatóságos tudtával a Debreceni Gyógyszeráru Gyár »heroint« állított elő, melyet magas állású funkcionáriusok, akikben bízni lehetett, vitték ki külföldre, Párizsba, Londonba. Ez akkor tudódott ki, amikor másfél évvel ezelőtt Párizsban lezuhant egy MALÉV utasszállító gép és a roncsok között vizsgálat során találtak »heroint«. Innen eredt az »INTERPOL« nyomozása és ennek következményeképpen tudható be Fehér Sándor öngyilkossága is.”*²

Sajnos az Onódy-ügyre vonatkozó operatív dossziék nincsenek az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának őrizetében. Az operatív nyilvántartó kartonok szerint az ügyre vonatkozó felderítési anyagokat az O-12691 számú dossziéba iktatták dr. Kelemen Imre nevére, és e terjedelmes ügycsomó összesen hét kötetből állt. Ugyancsak ehhez az ügyhöz kapcsolódott az O-12686 számú dosszié, amely Tódor Géza nevét viselte.

Barna István, a Budapest Táncpalota helyettes vezetője, nem mellékesen Onódy Lajos beosztottja, és a Budapest Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának „Lengyel Gyula” fedőnevű hálózata, minden kommentár nélkül az alábbiakat

1. Tischler, 2003; 2004; Odze, 2017.

2. „Tölgyfai János” jelentése, 1965. január 30. ÁBTL 3.1.2. M-36253. 37.

közölte tartótisztjével: „*Onódy Lajos ügyében városszerte tartja magát a heroin csempészs is, most már nem Szepesivel kapcsolatban beszélnek, hanem a hidegtálakkal történő csempészésről beszélnek.*”³ A jelentést vevő Solti Elemér rendőr őrnagy a nyomaték kedvéért a heroincsempészs szót aláhúzta.

De vajon indult-e nemzetközi vizsgálat heroin-ügyben? A kérdésre a választ Ritterodesz Zoltán, a Borsod megyei Rendőr-főkapitányság munkatársa adta meg, aki többek között a hadiiparban érintett Diósgyőri Gépgyár elhárítását is végezte, amikor „Dávid János” fedőnevű hálózatának jelentését értékelve az állítólagos kábítószerügyről a következő megjegyzést tette: „*Az nemzetközi viszonylatban is nagy port vert fel, mert az Interpol is kérte a beavatkozását.*”⁴

Barna István az Onódy-perben tanúként szerepelt. Tihanyi Sándor ezredes, a Budapesti Rendőr-főkapitányság helyettes vezetője az egyik vallomáshoz a következő megjegyzést fűzte: „*Barna István csak azért szerepel tanúként az Onódy ügyben, mert ellenkező esetben szélesíteni kellett volna az ügyet, többek között ki kellett volna terjeszteni az ügyet Barna főnökére és még több személyre.*”⁵

Figyelemre méltó az is, hogy Barna szerint Onódynak nemcsak jó kapcsolatai voltak a moszkvai vezetéssel, hanem egy időben orosz származású barátnője is volt: Ludmilla Korzakova táncosnővel jegyben jártak. Korzakova Onódyt erőszakos és durva embernek írta le. Az orosz hölgy 1956-ban magyar származású férjével disszidált és az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, ahol balettiskolát alapított.⁶

Barna István egy másik jelentésben azt is elmondja magáról, hogy jó viszonyt ápolt korábbi apósával, Alejandro Hodosival, aki 1944-ig a Dr. Wander Gyógyszer- és Tápszergyár kereskedelmi főosztályvezetőjeként dolgozott. A kőbányai Wander elődje volt az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyárnak (EGYT), amely 1985-ben az EGIS Gyógyszergyár nevet vette fel, és manapság is sokan így ismerhetik. Hodosi 1945-ben Argentínába disszidált, de 1948-ban visszatért és a Nehézipari Minisztériumban helyezkedett el, ahonnan a Kőbányai Gyógyszergyár kereskedelmi igazgatói pozíciójába helyezték át. 1953-ban azonban lefokozták, majd nyugdíjazását kérte, és 1956-ban újból Argentínába költözött. Barna István megemlítette róla, hogy igen jó barátságban volt Hamburger Lászlóval, a Medimpex vezérigazgatójával.⁷ A Medimpex később többször megbukott illegális kábítószer-kereskedelemmel.

Egy csempész színre lép

A kábítószer szerepe az Onódy-ügy során elsősorban Szóbel Ármin esetében mutatkozott meg. Az iratokban folyamatosan leánykereskedőnek titulált Szóbel 1945-ben

3. „Lengyel Gyula” jelentése Onódy Lajos ügyéről, 1964. december 3. ÁBTL 3.1.2. M-24612. 323.

4. „Dávid János” hangulatjelentése, 1964. december 9. ÁBTL 3.1.2. M-37355. 70–71.

5. Barna István tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1964. november 20. ÁBTL 3.1.9. V-151696/2. 324.

6. „Lengyel Gyula” jelentése a Budapest Táncpalotáról, 1965. június 18. ÁBTL 3.1.2. M-24612. 374.

7. ÁBTL 3.1.9. V-151696/1. 265.

távozott Magyarországról. Erről így ír az egyik jelentés: „Szóbel Ármin 1945-ben hagyta el Magyarországot, saját bevallása szerint munkaszerződéssel vándorolt Ausztriába. A kérdőíven említést tesz arról, hogy a budapesti szovjet parancsnokság engedélyével hagyta el az országot. A bécsi szovjet parancsnokság engedélye alapján lehetőséget kapott varieté műsorok megszervezésére.”⁸ Más változat szerint feleségével 1947–1948 körül szökött ki Magyarországról, és az ausztriai szovjet zónában legális mulatót alapítottak.⁹ A szórakozóhelyet együtt vezette feleségével, a litván származású Grajonza Szonjával, akivel Budapesten ismerkedett meg. Grajonza meg nem erősített információk szerint korábban a leningrádi balettegyüttesben táncolt.¹⁰

Szóbel Ármin rendszeresen, általában sportvezetőként utazott vissza Magyarországra. Ilyen esetekben a rendőrséget és titkosszolgálatokat is felügyelő Belügyminisztérium alá tartozó Újpesti Dózsa meghívására látogatott hazánkba. Ez a momentum azért is érdekes, mert az egyik magyarországi kapcsolatának elmondta, hogy rendőrtiszt tárgyalópartnerei megsúgták neki, hogy a magyar elhárítás figyeli a tevékenységét.¹¹ Más forrásban pedig azt olvashatjuk, hogy dr. Dániel Ernő rendőr ezredessel, a klub elnökével is kapcsolatban állt.¹² Maga az a körülmény is figyelemre méltó, ahogy a Belügyminisztérium sportegyesülete átvette, miután leánykereskedelem miatt a Nemzetközi Koncert Iroda megszüntette vele a kapcsolatot: „Szóbel Ármin menedzserrel az Újpesti Dózsa 1963 óta áll sportüzleti kapcsolatban. E nexus csak azután kezdett élnkülni, miután Szóbel a budapesti Nemzetközi Koncert Iroda ismert okoknál fogva a kapcsolatot megszakította. Szóbel ezt követően a magyarországi beutazásait sportvonalra tette át. Beutazásai alkalmával túralehetőségek miatt tárgyalásokat folytatott a Vasas és az Újpesti Dózsa elnökségével is. Szóbel Ármin későbbi tárgyalásai az Újpesti Dózsára korlátozódtak. Szóbel Ármin több éves beutazásai eredménytelenek voltak. Az Újpesti Dózsa labdarúgó szakosztályának eddig csak egy túrát szervezett.”¹³ Ez az 1966-os Internazionale Milano – Újpesti Dózsa barátságos mérkőzés volt.

Szóbel mulatóiba Magyarországról keresett munkaerőt, nemcsak táncosnőket, hanem például artistákat is. Az általa kivitt lányoknak csak egy része tért vissza, őket az állambiztonság részletesen kihallgatta. Akik nem jöttek haza, azoknak a közeli hozzátartozóit keresték meg. Beszámolóikból fény derül alkalmazásuk körülményeire is. Egyikük leírta, hogy Ausztriában, Libanonban és Egyiptomban voltak fellépéseik.

Szóbel gyakran megfordult a Budapest Táncpalotában is, ahol lányokat toborzott külföldi munkára. A titkosszolgálatok ellenőrzése alatt álló Táncpalota munkatársai

8. Jelentés Szóbel Ármin ügyében, 1967. március 16. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 15.

9. Tájékoztató jelentés, 1968. március. 8. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 120–121.

10. Feljegyzés „Manager” ügyében, 1968. május 4. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 161.

11. Tájékoztató jelentés Szóbel Hermann ügyében, 1968. május 17. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 163.

12. „Erika” fedőnevelő jelentése, 1968. január 4. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 72.

13. Tájékoztató jelentés, 1967. július 13. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 23–24.

közül nemcsak a hely akkori vezetőjével, Egri Borisszal ápolt jó viszonyt, hanem az Onódy-ügyben érintett korábbi üzletvezető-helyettessel, Barna Istvánnal is, aki ekkor a Pannónia Szálloda és Étterem Vállalat központ előadójaként dolgozott, egy későbbi forrás már a cég reklámfőnökének nevezi.¹⁴¹⁵

Barna István akkor került ismét előtérbe, amikor dr. Tímár György, Onódy Lajos ismerőse, valamint az Onódy ügy egyik mellékszereplőjének az ügyvédje nyomásgyakorlás vagy pénzkereset céljából megpróbálta az ügy lefotózott vádiratának és az Onódy családjától kapott néhány fényképnek a külföldre csempészését. Ez utóbbi negatívokon Onódy magas rangú vezető politikusokkal volt látható. Ezekben a képeken Tischler János tanulmánya szerint Onódy Hruscsovval, Kádárral, Nezvállal és Szalayval szerepelt.¹⁶ Szalay József 1963-tól a Legfelsőbb Bíróság elnöki posztját töltötte be, Nezvál Ferenc pedig igazságügy-miniszter volt 1957-től 1966-ig. Tímár többek között a bécsi amerikai nagykövetségnek is megpróbálta eladni az anyagot, de ők előbb látni akarták, mielőtt fizettek volna érte. Tímár nem tudott gyorsan megszabadulni a negatívoktól, így végül dr. Köves Tamás fotóriporterig jutott, akit családi kapcsolatok révén ismert, és rábízta a képeket. Köves az egyik amerikai hírügynökség munkatársának adta ki magát, ehhez képest a bécsi magyar nagykövetségre ment, ahol végül 15 000 schillingért megvásárolták tőle a felkínált dokumentumokat. Állítólag ő is ennyit fizetett értük. Kövesnek a mit sem sejtő Tímár újabb anyagokat is ígért, aki ezért a megbízásért ezer dollárt kért a magyar államtól. Az átadott mikrofényképezőgépből azonban nem tudtak adatot kinyerni. Amikor Kövest az eset után megpróbálták számon kérni, megtagadta a további együttműködést, és az ezer dollárt sem fizette vissza.¹⁷ Köves úgy emlékezett az esetre, hogy az iratok átadása előtt értesült Tímárt letartóztatásáról és arról, hogy a szintén letartóztatott Barnát meg már ki is engedték. A fejlemények hatására megijedt, és megsemmisítette a negatívot.¹⁸

Köves elmondása szerint a második rész futárral érkezett. A futár pedig nem volt más, mint Barna István, aki a bécsi „Casanova” bár egyik vezetőjének adta azt át. A „Casanova” képbe kerülése több szempontból is figyelemre méltó. A bár tulajdonosa Schwalbe Armand volt, aki Budapesten született, és gyakran utazott Magyarországra, mivel közeli hozzátartozói közül testvére itt élt, és ez kellő legális fedést jelentett az országba való belépéshez. Társa a ma Ukrajnához, 1921-ben Romániához, 1945 után pedig annak felbomlásáig a Szovjetunióhoz tartozó Csernovicban (Csernovci) született Laufer Abraham Bert lett. Barna Laufernek adta át a dokumentumokat, aki Köveshez juttatta el őket. Hogy még egy csavar legyen a dologban, Barna

14. Jelentés „Manager” ügyében, 1968. február 12. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 123.

15. Jelentés Rajos Gyula előzetes letartóztatott operatív ellenőrzése ügyében, 1973. február 5. ÁBTL 3.1.5. O-15453/9. 61–64.

16. Tischler, 2004: 260.

17. Jelentés Tímár György és társai ügyében, 1965. szeptember 13. ÁBTL 3.1.9. V-151696/1. 122–125.

18. Távirat Bécsből, 1965. szeptember 3. ÁBTL 3.2.4. K-1699. 105.

és Laufer onnan is ismerhette egymást, hogy Barna felesége a „Casanova” bárban állt alkalmazásban, mint táncosnő.

Barna vagy „Lengyel” 1965 áprilisában egy hónapra Bécsbe utazott. Az utazásról 27 oldalas jelentést írt. Ebből néhány momentumot kiemelnék. A „Casanova” egy másik, Barnával beszélgető, sorsa alakulásával elégedetlen magyar táncosnőjének a gondolatai így jelentek meg a dokumentumban: *„Elmondta, hogy a régi ügynöke Szóbel tette őt tönkre. Barna kérdésére zavarosan valami morfiumpor históriáról kezdett el mesélni és megkérdezte Barnát hogy mit csináljon.”*¹⁹

Barna István találkozott Judea, más dokumentumokban Juda Frankel bécsi ékszerésszel is. Róla a következőket írja: *„Frankel nagyon megörült Barnának, kicsit beszél magyarul is, felesége magyar táncosnő, 15 éves házasság. Frankelről Bécsben úgy tudják, hogy az elmúlt hónapokban nagyarányú csempészügyben lebukott és többszáz ezer schillingre büntették. Frankel élénk összeköttetésben van a magyar Artex vállalattal és a Magyar Nemzeti Bankkal. A Bankban Fekete igazgatóval szokott üzletileg tárgyalni.”*²⁰

Barna megbeszélést folytatott Franz Cyrusszal, a UPI amerikai hírügynökség bécsi irodájának vezetőjével is, sőt, a bécsi útra is az ő meghívólevelével kerülhetett sor. Ez arra utalhat, hogy Barna személye felkeltette az amerikaiak érdeklődését. Cyrus és Barna, egy harmadik személy társaságában, közösen mentek a Casanova bárba. A műsor után Cyrus *„többek között elmondta, hogy ő Pesten nem akarta Barnának elmondani, hogy a Casanova egy nagyon rosszul vezetett és rosszul menő üzlet. Újból elismételte azon megállapítását, amely szerint Bécsben el van terjedve, hogy az üzemben az Osztrák Kommunista Párt pénze van és ezért nem népszerű az üzlet.”*²¹

Visszatérve Szóbelra, 1968. december 29-én Budapestre érkezett, és tárgyalásokat folytatott Boross Évával, a Kis Royal bár énekesnőjével annak esetleges szerződötetéséről. Az elhárítás szerint Borossal a katonai titkosszolgálat, az MNVK/2 foglalkozott. A tárgyalásokon az éjszakai élet közismert figurája, György Bertalan kötő kisiparos közvetített.²²

Egy másik hálózati jelentés azt is megemlíti, hogy Szóbel részt vett a kábítószer-kereskedelemben, ügyletei emiatt Ausztriában eljárás alá vonták.²³ Mivel Szóbel az osztrák és más külföldi hatóságok látókörében volt, ejtették a vele való kapcsolatot, és kiutasították az országból. De nem csak Magyarországról: csempésztevékenység miatt ekkor már nem utazhatott Törökországba, Portugáliába, Egyiptomba, Libanonba és Görögországba sem.²⁴

19. Jelentés Barna István, Budapest Táncpalota üzletvezetőjének 1965. április 10.–május 10. bécsi útjáról, 1965. május 22. ÁBTL 3.1.2. M-24612. 343.

20. Uo. 355.

21. Uo. 349.

22. Tájékoztató jelentés Szóbel Ármin ügyében, 1968. január 10. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 87–88.

23. Feljegyzés „Manager” ügyében, 1968. május 4. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 161.

24. Feljegyzés Nagy Katalinnal történő beszélgetésről, 1967. augusztus 2. ÁBTL 3.1.5. O-13181. 98.

Miután Szóbel felesége a Szovjetunióból származott; szovjet engedéllyel hagyta el Magyarországot; szovjet engedéllyel telepedett le Bécsben; szovjet engedéllyel éjszakai mulatót nyitott; ezekben lányokat futtatott, akiket a titkosszolgálatok által ellenőrzött pesti éjszakából verbuvált, majd megmozgatta őket a Közel-Keleten, amelyek a szovjet titkosszolgálatok számára fontos terepnek számítottak; ráadásul beutazásai a Belügyminisztérium sportegyesületének, az Újpesti Dózsának a meghívására történtek (mindezek mellett még kábítószerrel is kereskedett), az elhárításnál felmerült a gyanú, hogy Szóbelt esetleg a szovjet elvtársak foglalkoztatják. *„Tisztázandó lenne az, hogy Szóbel a szovjet elvtársak foglalkoznak-e, vagy sem.”*²⁵

Ugyan Szóbelt 1968 májusában kitiltották az országból, de üzlettársa, Emerich Csillag szerint tovább folytathatta tevékenységét. Csillag Imre, szintén ismert játékosügynök, azt mondta, hogy Szóbel 1968–1970 között többször járt a Szovjetunióban, és kötött le mérkőzéseket szovjet klubcsapatok részére.²⁶

Epilógus

Az üzleti életben játszott szerepén túl Szóbel Ármin rendszeresen publikált az *Új Magyarország* című, szélsőséges, nyilaskeresztes emblémával megjelenő bécsi lapban, amely abban az épületben működött, ahol az irodája is megtalálható volt.²⁷ Más dokumentum szerint egyenesen a „legvadabb reakciós lap” kiadásában is szerepet vállalt.²⁸

Az említett bécsi ékszerész, Franklin felesége, Csillag Anna 1949-es disszidálásáig az ÁVH informátora volt. 1953-ban kötött házasságot férjével, és az ékszerboltot is közösen vezették. Csillaggal a hírszerzés mint beszerzési jelölttel foglalkozott „Sellar Marianne” fedőnéven. Az Artex vállalattal lefolytatott üzleti tevékenységük 1962-ben közel 150 000 USA dollár értékű volt. Az egyik összefoglaló jelentés így emlékezik meg személyükről: *„Az ügynöki úton beszerzett és a baráti állambiztonsági szervek adataiból ellenőrzötten megállapítható, hogy »Sellar« és férje diplomatákon keresztül csempésztevékenységet folytat Csehszlovákia, Lengyelország és Románia felé.”*²⁹ Ezek után nem túlzás azt állítani, hogy a csempészek útjai sokszor keresztették egymást, akár prostitúcióról, akár kábítószer-kereskedelemtől, akár a politikai rendőrség számára történő információszállításról volt szó.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

25. O-13181. Jelentés Szóbel Ármin ügyében, 1967. március 17. ÁBTL 3.1.5. 15–16.

26. Jelentés Szóbel Árminról, 1970. február 5. ÁBTL 3.1.5. O-14862. 36–37.

27. Jelentés, 1963. január 26. ÁBTL 3.1.2. M-41697. 11.

28. Jelentés a „Csontos” fedőnevű ügyben, 1963. január 23. ÁBTL 3.1.2. M-41697. 7.

29. Összefoglaló jelentés, 1963. január 29. ÁBTL 3.2.4. K-1774. 229–230.

3.1.2. M-dossierék

M-36253 „Tölgyfai János”

M-24612 „Lengyel Gyula”

M-37355 „Dávid János”

M-41697 „Víg”

3.1.5. O-dossierék

O-13181 Szóbel Hermann Ármin („Manager”).

O-14862 „Menedzser”

O-15453/9 „Hannoveri”

3.1.9. V-dossierék

V-151696/1 Tímár György, dr.

V-151696/2 Tímár György és társai

3.2.4. K-dossierék

K-1699 „Barry”

K-1774 „Sellar Marianne”

Hivatkozott irodalom

Odze, 2017

Odze György: *Sorstöröttek. Onódy Lajos és Bara Margit története*. Budapest, Noran Libro Kiadó.

Tischler, 2003

Tischler János: „Egy becsületes tsz-főkönyvelő többet sikkaszt, mint ez a 23 ember együtt.” Az Onódy-ügyről az MSZMP Központi Bizottságában, 1965. március 11. *Archivnet*, 5. sz. http://www.archivnet.hu/politika/egy_becsuletes_tszfokonyvelo_egyedul_tobbet_sikkaszt_mint_ez_a_23_ember_egyutt.html. (Letöltés ideje: 2019. november 14.)

Tischler, 2004

Tischler János: Az Onódy-ügy, 1964. In Rainer M. János (szerk.): *„Hatvanas évek” Magyarországon. Tanulmányok*. Budapest, 1956-os Intézet, 239–272.

Kulcsszavak: *gazdasági bűncselekmények, kémelhárítás, utazás*

In the Wake of a Network: Ármin Szóbel and the Ónody Case

The case of Lajos Ónody in 1964 was one of the most well-known economic crimes of the Kádár era, which also reached the political elite. There has been several legends around the story, that's why it is still difficult to distinguish fiction from reality. In the study the author examines a satellite case, the story of Ármin Szóbel. If he lived nowadays, Szóbel would be called a young manager. He lived in the grey zone of western Hungarian diaspora, but he had also good contacts with the official sport union of the Ministry of the Interior, Újpesti Dózsa. He used his network to smuggle banned drugs to Hungary. Now even the Hungarian counter-intelligence service could, however, unveil Szóbel's intelligence contacts.